

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ПРЕГЛЕД И ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће на седници одржаној 3. јула 2019. године, донело је одлуку о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је мср Дубравка Влаховић предала под насловом *Примена реторичких стратегија у настави правног енглеског језика*.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен

1. др Ана Елаковић-Ненадовић, доцент, ментор, ужа научна област Неохеленистика, Катедра за неохеленске студије, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2008.
2. др Ивана Трбојевић-Милошевић, ванредни професор, члан Комисије, ужа научна област Англистика, Катедра за англистику, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2017.
3. др Драгана Димитријевић, доцент, спољњи члан Комисије, ужа научна област Класичне науке, Одељење за класичне науке, Филозофски факултет, Универзитет у Београду, 2012.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме: Дубравка, Небојша, Влаховић
2. Датум рођења, општина, република: 09. 06. 1987. Приштина, Србија
3. Датум одбране, место и назив мастер рада: 21.09.2012. Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић“, Нови Сад, „The Acquisition of Foreign Culture-bound Elements among Deaf Teenagers in the Serbian Speech Environment“

4. Научна област из које је стечено академско звање мастера:

Енглески језик

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

*ПРИМЕНА РЕТОРИЧКИХ СТРАТЕГИЈА У НАСТАВИ ПРАВНОГ ЕНГЛЕСКОГ
ЈЕЗИКА*

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација „Примена реторичких стратегија у настави правног енглеског језика“ кандидаткиње Дубравке Влаховић обухвата осам поглавља самог рада и списак коришћене литературе, прилог 1 – упитник, као и биографију кандидата, библиографију, изјаву о ауторству, истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и коришћењу (укупно 237 куцаних страна). Дисертација почиње резимеом на српском и резимеом на енглеском језику и садржајем. Подељена је на осам поглавља:

1. Увод (стр. 1-7);
2. Реторика (стр. 8-80);
3. Правни енглески језик као језик струке (стр. 81-126);
4. Најзаступљеније методе у савременој настави страних језика (стр. 127-140);
5. Мотивација у настави страних језика (стр. 141-154);
6. Дидактичко тројство (стр. 155-169)
7. Емпиријско истраживање (стр. 170-211)
8. Закључак (стр. 212-218)

Библиографија (стр. 219-231) приложена на крају рада садржи 163 библиографске јединице.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

У **уводном поглављу** кандидаткиња даје кратак преглед предмета и циља истраживања, наводи и образлаже главну и помоћне хипотезе, као и методе истраживања које су коришћене у току израде докторске дисертације. У својој тези, кандидаткиња полази од претпоставке да имплементација традиционалних реторичких начела и стратегија унапређује квалитет наставе правног енглеског језика, као и укупне компетенције наставника и ученика, што је у даљем делу свог рада поткрепила одређеним теоријским оквиром, резултатима спроведеног емпиријског истраживања, као и примерима из своје педагошке праксе. Стога, као примарни циљ своје докторске тезе, кандидаткиња наводи утврђивање значаја и места реторике у методици наставе енглеског језика, посебно када је реч о настави правног енглеског језика као енглеског језика струке. Истраживање је обухватило студенте који слушају и полажу правни енглески језик на правним факултетима Универзитета у Нишу, Крагујевцу и Београду.

Резултати спроведене анкете анализирани су са квантитативног и квалитативног аспекта. Статистичком обрадом добијених података обрађен је најпре узорак добијен са сваког од наведених правних факултета, да би потом, уз помоћ компаративног метода истраживања, био обрађен и детаљно анализиран и упоређен целокупан узорак испитаника са свих факултета. У оквиру овог поглавља, кандидаткиња је пружила и кратак осврт на очекиване резултате спроведеног истраживања, као и на структуру рада, дајући кратак преглед и садржај написаних поглавља.

У другом поглављу кандидаткиња пружа кратак увид у појам, суштину и основне тенденције у развоју реторике од античних времена до данас. У оквиру овог поглавља дат је кратак приказ различитих дефиниција реторике, као и спорних питања у вези са одређивањем суштине, намене и предмета који обухвата реторика, а која су разматрана кроз призму различитих реторичких теорија које су нам пружили антички аутори, пре свега, Аристотел, Цицерон и Квинтилијан. Кандидаткиња, потом, наводи етимологију појма *реторика*, дајући притом и одговарајуће преводне еквиваленте на латинском, српском и енглеском језику. Посебан акценат кандидаткиња ставља на вишевековна размимоилажења по питању прављења дистинкције између појмова „реторика“ и „беседништво“, наводећи, између осталог, и познати Аристотелов став да је реторика „способност теоријског изналажења уверљивог у сваком датом случају“ (Arist. *Rhet.* 1.2.1), док је само беседништво представљало вештину уверавања. Наредно поглавље под насловом *Почеци и развој реторике* обухвата преглед основних тенденција у развоју реторике и њене улоге у античком друштву, од њених почетака, преко софиста и најзначајнијих представника увршћених у канон десет античких беседника, па до смештања реторике у оквиру Платонове и Аристотелове филозофије. У потпоглављу *Врсте беседништва* дефинишу се три врсте беседништва: судско, политичко и епидеиктичко беседништво, где је посебна пажња, због природе самог истраживања, посвећена судском беседништву. Кандидаткиња овде даје кратак опис процеса суђења у античкој Грчкој, потом се кратко осврће на разлику између англосаксонског и европског континенталног правног система, као и на улогу пороте у Србији. Кандидаткиња, даље, сажето наводи и основне карактеристике поротног суђења у Великој Британији и Америци, будући да студенти који похађају часове правног енглеског језика истовремено стичу знања и о англосаксонском правном систему, који је, по мишљењу Аврамовића, најбоља подлога за учење судског беседништва (Аврамовић 2008, стр. 385). У наредном потпоглављу под називом *Појам logos-a, ethos-a и pathos-a* истиче се античко виђење да је за сваки успешан говор неопходно сагласје три компоненте: мисаоне или логичке (*logos*), етичке (*ethos*) и осећајне (*pathos*). Да би нека беседа била успешна, она се мора ослањати на логичке елементе и правила (*logos*), потом на начин на који беседник излаже своју мисао, што подразумева емотивну компоненту излагања (*pathos*), веома битну за придобијање наклоности аудиторијма, и коначно, на компоненту *ethos-a*, која представља карактерне особине говорника. Кандидаткиња сматра да је свака од ове три наведене компоненте веома важна за позитиван исход образовног процеса у смислу стицања одређеног нивоа језичке компетенције. Добар наставник би, по мишљењу кандидаткиње, требало да у свом излагању има добро утемељену аргументацију и адекватно познавање предмета (*logos*), затим личност у виду ауторитета који може успешно да изнесе све захтеве наставног процеса (*ethos*), као и страст, односно осећајност како би могао да приближи студентима и заинтересује их за градиво које предаје (*pathos*). У наредном поглављу које носи назив *Тријада – беседа, беседник, аудиторијум*, поред улоге наставника као беседника, разматра се и улога ученика у својству аудиторијума, као и концепт самог

предавања, односно беседе. Прегледом релевантних извора и стручне литературе, кандидаткиња детаљно образлаже сваки од ова три члана реторичког тројства, смештајући их у оквиру савременог наставног процеса. Умешност предавача да пренесе одређени образовни садржај веома је важна и за мотивацију студената у настави, па самим тим наставник мора поседовати и одређене физичке и духовне одлике. Стога, кандидаткиња је ставила посебан акценат на неке од основних реторичких компоненти, које могу бити од велике користи професору правног енглеског језика, а то су: таленат, физичке особине говорника (глас и изглед), духовне особине (образовање, интелигенција сугестивност, темперамент, духовитост и ведрина, самоувереност, меморија). Сваку од наведених реторичких компоненти кандидаткиња је посебно описала и сместила у контекст савременог концепта јавног наступа. У делу који се тиче структуре беседе, односно структуре предавања из области правног енглеског језика као енглеског језика струке, кандидаткиња анализира, на основу релевантне литературе, садржину, концепт и реализацију предавања на овом предмету, где наводи и неке примере примене појединих реторских вежби из своје педагошке праксе. Ово подразумева припрему и стил беседе, начин излагања, вокалну експресију (артикулација, интензитет, гласност, интонација, темпо), потом значај илустрације, гестикулацију, мимику и говор тела, где се, такође, истиче важност уочавања и анализе одређених културолошких разлика у процесу комуникације. На крају овог потпоглавља третира се трећи елемент поменуте тријаде, а то је аудиторијум, односно студенти, где се наводе становишта неких савремених теоретичара (DeCaro, Adams i Jefferis, 2012) да је у савременом јавном наступу управо публика којој се говорник обраћа свеукупан разлог држања неког говора, па самим тим аудиторијум представља најважнију компоненту беседништва. Исти аутори (DeCaro, Adams i Jefferis, 2012) су детаљно обрадили питање анализе аудиторијума која подразумева три начина њеног спровођења (анализа директном опсервацијом, анализа закључивањем и прикупљање података), као и пет категорија анализе аудиторијума (ситуациону, демографску, психолошку, мултикултуролошку анализу, као и анализу заинтересованости за тему и анализу претходно стеченог знања). Посебну пажњу кандидаткиња је у оквиру овог потпоглавља посветила и саставу аудиторијума, што подразумева: старост слушалаца, величину аудиторијума, пол и образовање слушалаца, као и њихов став према говорнику. Поред овога, важно је обратити пажњу и на остале околности које су у уској вези са анализом и проценом аудиторијума а то су: простор (отворени и затворени) и време. У наставку овог поглавља, кандидаткиња се бави проблематиком дефинисања и појмовног одређења термина *public speaking* (јавни наступ), којим се, по мишљењу неких савремених теоретичара, фокус са теорије беседништва поново вратио на говорничку праксу. Овде се посебно третира примена одређених компоненти јавног наступа утемељених на античким реторичким постулатима, битним за успешност наставног процеса, у овом случају у настави правног енглеског језика. Кандидаткиња овде полази од претпоставке да сигуран и сугестиван јавни наступ професора значајно доприноси мотивацији студената, као и да одабир адекватних наставних метода може допринети већем степену интеракције између професора и студента, којој тежи сваки предавач страног језика. Приручници за јавни наступ често доносе препоруке како се изборити са страхом од јавног наступа, веома битним фактором у раду професора са студентима. Циљ ових приручника, по кандидаткињином мишљењу, није само да пренесу информацију, већ и да пробуде емоцију и изазову одређену реакцију, те се у великој мери ослањају и на тековине традиционалне реторике, у овом случају на тријаду *logos*, *ethos* и *pathos*. На самом крају овог дела рада, дат је кратак осврт на проблематику истраживања у оквиру овог поглавља, која је, пре свега, обухватала

важност примене реторике и реторичких стратегија у настави правног енглеског језика као енглеског језика струке.

У трећем поглављу кандидаткиња наводи дефиницију, специфичности историјског развоја и најзначајније елементе наставе енглеског језика струке или енглеског за посебне намене (*English for Specific Purposes, ESP*), сматрајући да је дефинисање његовог предмета, као и основних тенденција у његовом развоју предуслов за боље и свеобухватније разумевање концепта правног енглеског језика као саставног дела енглеског за посебне намене. Полазећи од става неки савремених теоретичара (Сіобану, 2009) да је енглески за посебне намене професија вештине и да је, самим тим, предавач енглеског уметник са широким спектром квалитета, кандидаткиња сматра да овај тип наставе представља велики изазов, па је самим тим улога предавача од пресудног значаја за успешну реализацију наставног процеса. Она се огледа, пре свега, у томе да се од наставника истовремено очекује да буде, не само предавач, већ и да креира курсеве и изнаходи адекватне наставне материјале, да буде оцењивач, као и да поседује висок степен кооперативности у погледу сарадње са стручњацима из различитих области. Дефинисање енглеског језика за посебне намене наилазило је на велике контрадикторности у ставовима појединих теоретичара (Hutchinson & Waters, 1987; Robinson, 1980; Perren, 1974; Anthony, 1997; Stevens, 1988 и др.), као на пример, да ли је енглески језик за посебне намене као приступ са специфичним, научним, професионалним или академским потребама у супротности са приступом у изучавању општег енглеског језика (*General English* – општи енглески језик, *English for General Purposes* – енглески језик за опште потребе) и да ли он представља правац, специјализован језик, покрет или приступ? Након датог приказа различитих теоријских одређења предмета и садржаја енглеског језика струке, кандидаткиња у даљем делу рада прегледно образлаже најзначајније елементе у настави енглеског језика струке. Комплексност у извођењу овог типа наставе огледа се, првенствено, у креирању силабуса, имајући у виду захтевну стручну терминологију, при чему је потребно водити рачуна о одабиру адекватних наставних метода и одговарајућег наставног материјала, а све у функцији постизања високог степена мотивација студента за учење овог предмета. При том, се истиче значај утврђивања „циљне ситуације“, тј. услова у којима ће ученици примењивати језик за посебне намене. Ово подразумева умешност самог предавача који тежи ка томе да форма и садржај курса у потпуности задовољавају потребе и очекивања његових ученика (Wright, 2001). Неки од основних циљева предмета подразумевају стицање и усавршавање појединих вештина, као што су: вештине говора, слушања, читања и писања, где примена традиционалних реторичких ресурса и стратегија могу бити од велике помоћи у њиховом успешном савладавању. Као један од битних корака у креирању форме и садржаја курса енглеског за посебне намене, наводи се и оцењивање силабуса предмета, које се може спровести на два начина: имплицитно и експлицитно (Sysoyev, 2000). Поменути процес оцењивања је од великог значаја, будући да пружа прилику предавачима да кроз процену сопственог рада на креирању силабуса побољшају и усаврше неке елементе присутне у настави енглеског за посебне намене. На крају првог дела овог поглавља, указује се на важност сарадње са стручњацима из различитих области. Имајући у виду чињеницу да је предавач, с једне стране, стручњак за енглески језик, али да, с друге стране, не поседује довољно знања из појединих стручних области (право, медицина, електроника и др.), за успешност извођења наставе на овом предмету потребна је сарадња са стручњаком за одређену стручну област, али и информисање и истраживање у оквиру одређених области, као и сарадња са самим ученицима, који такође поседовањем одређених знања

из ових области могу допринети успешности наставног процеса. Ова сарадња се одвија на три нивоа: кооперација, колаборација и тимска настава. У другом делу овог поглавља, следи детаљан приказ примене, историјског развоја и основних карактеристика наставе правног енглеског језика (*English for Legal Purposes* – енглески језик правне струке, *English for Lawyers* – енглески за правнике). Овде је посебан акценат стављен на реторички аспект наставе правног енглеског језика, где се у главном фокусу истраживања налази предавач правног енглеског језика и његов приступ проблематици извођења наставе на овом предмету. Правни енглески језик обилује сложеном правном терминологијом и намењен је најчешће правницима, студентима права, судским преводиоцима, али и свима онима чија се струка прожима са правним наукама. Након прегледа историјата развоја правног енглеског језика као енглеског језика струке, даје се кратак осврт на специфичности извођења наставе на овом предмету. Овде се полази од претпоставке да због своје специфичне језичке структуре и терминологије, настава правног енглеског изискује додатне напоре у виду припреме, али и одговорности наставника у односу на неке друге сегменте енглеског за посебне намене. С обзиром да се студенти по први пут сусрећу са овако високим нивоом формалног изражавања и са веома захтевним стручним вокабуларом, као и недостатком адекватне уџбеничке литературе, велики део одговорности за успешност савладавања овако комплексне материје носи управо предавач, који одређује циљеве наставе, ниво знања студената, прилагођава методе рада и бира наставни материјал. Када је реч о форми, једна од основних карактеристика правног енглеског језика је употреба веома дугих и сложених реченица са синтактичким дисконтинуитетом. Ова врста сложене формулације језика праћена је ретком употребом интерпункције, што у многосте отежава разумевање правног садржаја и схватања датог контекста. Поред тога, елементи који додатно компликују разумевање правног енглеског су одређени конвенционални изрази, који су уобичајени у правном енглеском. Многе речи и фразе у правном енглеском језику су неразумљиве, јер се ради о архаизмима, стручним терминима, латинским скраћеницама и сл., за шта су у овом делу поглавља дати и одређени конкретни примери. На часу правног енглеског језика студенти се уче не само комплексној и често двосмисленој терминологији, већ и усменом и писменом изражавању, што захтева виши ниво језичке компетенције. Потом се у даљем делу рада кандидаткиња осврће на проблематику наставе правног енглеског језика у приватним школама страних језика, као и на високошколским установама у Србији, где је и обављен значајан део истраживања за потребе ове докторске тезе. Последњи део овог поглавља посвећен је детаљном прегледу уџбеничке литературе и наставних материјала из области правног енглеског језика, посебно у Србији. Овде се разматра адекватност доступне методичке литературе присутне у настави правног енглеског језика, најчешћи недостаци у постојећим уџбеницима и дају се одређене препоруке и решења по питању наставних материјала. У наставку је дат детаљан опис и анализа доступних наставних материјала, а то су: а) уџбеници писани за потребе ученика који су изворни говорници енглеског језика; б) уџбеници који обилују правним чињеницама без правног контекста; в) уџбеници који се фокусирају на вокабулар, без осврта на правно изражавање; г) уџбеници који су писани искључиво за студенте права; д) уџбеници који су засновани на писаном правном језику; ђ) уџбеници који садрже само једнојезичне речнике; е) уџбеници који не садрже приручник за наставнике. На самом крају поглавља, кандидаткиња наглашава важност културолошког аспекта у настави правног енглеског језика који подразумева, пре свега, упућеност у различите правне системе других земаља и њихово поређење са правним системом државе у којој се одвија настава.

У четвртом поглављу, које је у највећој мери прегледног карактера, кандидаткиња уз помоћ дескриптивне методе истраживања даје сажет приказ развоја и специфичности најзаступљенијих наставних метода у савременој настави страних језика. Приказ поменутих метода учења битан је, по мишљењу кандидаткиње, за анализу значаја примене реторичких стратегија у настави језика струке као што је правни енглески језик. Методи су наведени хронолошким редоследом: граматичко-преводни, природни метод, аудиолингвални (аудиоорални), аудиовизуелни (структурно-глобални), еклектички/комбиновани и комуникативни метод. Кандидаткиња ставља акценат на употребу комуникативног метода, где се сходно савременим педагошким тенденцијама у средишту наставног процеса налази ученик и његова мотивација за учење страних језика, као и његове индивидуалне карактеристике. Улога наставника је да координира активностима ученика, да им помогне у процесу мотивације, као и да одабере одговарајуће дидактичке материјале, као и начин рада, имајући, при том, у виду потребе и могућности ученика. Полазећи од става да је настава страног језика веома комплексна, самим тим се и намеће сложен проблем у вези са тим који је од поменутих метода подесан за одређени тип извођења наставе. С обзиром на комплексност извођења наставе на предмету као што је правни енглески језик, кандидаткиња сматра да је у овом случају избор адекватних метода учења од суштинског значаја за стицање мотивације и успешно савладавање задатог градива од стране студената. Настава језика струке, у овом случају правног енглеског језика, представља захтеван процес, ако се узме у обзир стручна терминологија, карактеристичан стил писаног и говорног језика, правна позадина текста, као и недостатак адекватне уџбеничке литературе која би била прилагођена циљевима наставе и одговарајућем нивоу знања студената. Иако је развијање комуникативних компетенција од суштинског значаја за учење сваког страног језика, кандидаткиња истиче важност савладавања одређених граматичких правила, па стога закључује да је за извођење наставе правног енглеског језика најподеснија комбинација више различитих метода, у овом случају, граматичко-преводног и комуникативног метода.

Пето поглавље се бави фактором мотивације у наставном процесу, где се у првом реду са теоријског аспекта излаже њена дефиниција, улога у процесу језичке едукације, историјски развој различитих мотивацијских теорија, као и различити облици мотивације присутни у настави страног језика. Кандидаткиња полази од става да је мотивисање ученика један од главних задатака поучавања, стога наставник мора добро познавати различите врсте и облике мотивације и адекватно их применити, како би развио висок степен ангажовања студената на часу. Да бисмо досегли тај циљ, потребно је да мењамо начин рада, да истражујемо, експериментишемо и изаберемо оно што је добро за успешно одвијање наставног процеса. Поред постављеног теоријског оквира, кандидаткиња даје и кратак преглед одређених приступа мотивацији (бихејвиористички, хуманистички, когнитивистички и социокултурални приступ). У посебном потпоглављу 5.2 под називом *Мотивација за учење у школи* кандидаткиња се посебно осврће на фактор мотивације унутар учионице, где је поред пружених теоријских увида (Брофи 1988; Вулфолк, Хјуз и Волкап, 2014; Леман, 2017, и др.), изложила и неке од резултата анкете спроведене за потребе ове дисертације. Наиме, у делу где се третира питање заступљености интринзичне и екстринзичне мотивације у настави правног енглеског језика, наводи се да, када је у питању екстринзична мотивација, студенте не интересује сам предмет или процес учења тог предмета, већ искључиво обавезно присуство на предавањима и вежбама, положен испит, оцена, стицање услова за буџет, добијање жељеног посла и сл. С друге стране, кандидаткиња

не искључује могућност појаве накнадне заинтересованости студента за овај предмет, што већ улази у домен унутрашње мотивације. Стога је један део овог потпоглавља посвећен и проблему дистинкције између екстринзичне и интринзичне мотивације, али и постојања одређених нивоа интензитета мотивације у процесу учења. Предавачи не могу очекивати да ће интринзична мотивација бити довољна студентима, јер су понекад спољашњи фактори неопходни, па се стога препоручује подстицање и неговање интринзичне мотивације, уз истовремено посвећивање пажње екстринзичној мотивацији која ће послужити као подршка (Brophy, 1988; Ryan & Deci, 1996; према Vulfolk, Hјuz i Volkap, 2014). Поједини аутори оспоравају становиште да мотивација мора бити искључиво интринзична или екстринзична, већ сматрају да сви ми, па и ученици и студенти могу бити истовремено мотивисани и унутрашњим и спољашњим разлозима (Covington & Mueller, 2001). На крају овог поглавља кандидаткиња образлаже и поделу мотивације у сфери учења страних језика на инструменталну и интегративну (Gardner & Lambert, 1972), наводећи опште становиште да су обе врсте мотивације важне за успех у савладавању језика. Кандидаткиња се овде позива на Браунов став да инструментална и интегративна мотивација нужно не морају да искључују једна другу и да ученици често комбинују елементе и једне и друге врсте мотивације (Brown, 2000). У закључном делу, даје се кратак осврт на проблематику изучавања различитих врста и подела мотивације, где, на основу резултата спроведеног истраживања, кандидаткиња закључује да, имајући у виду све што је претходно речено, студенти имају и интринзичну и екстринзичну мотивацију за учење, с обзиром да се већина испитаника изјаснила да редовно похађа часове правног енглеског језика, док су као главни разлог изостанка са часова навели предистпитне обавезе из других предмета али не и недостатак мотивације за учење.

У **шестом поглављу** кандидаткиња полази од става да је готово немогуће бавити се питањем имплементације реторичких елемената у настави правног енглеског језика, а да се при том, не осврнемо и на основне постулате дидактике и дидактичког тројства. Кандидаткиња на почетку овог поглавља сажето излаже етимологију појма *дидактика*, дефинише њену улогу у систему образовања, као и предмет њеног изучавања. С обзиром да се у главном фокусу овог истраживања налазе професор правног енглеског језика и његово реторско умеће у настави као средство мотивације студената права, кандидаткиња је посебну пажњу посветила улози наставника као беседника. У раду се полази од става да наставник правног енглеског језика мора бити, пре свега, одличан говорник, што, између осталог, подразумева адекватно познавање и креативну примену традиционалних реторичких начела у савременом педагошко-психолошком образовању наставника. Попут античког беседника, наставник мора поседовати знање о материји коју излаже, али и одређене вештине, уз чију помоћ би могао да заинтересује ученике за градиво и мотивише их да активно учествују на часу. Ово подразумева опште карактеристике наставника као говорника, као и одређене компетенције као што су: језичка, социјална, педагошко и дидактичко-методичка компетенција, модерационо-медијацијска и интеркултурна компетенција (Дурбаба, 2011: 107-108). Поред поседовања одређених лингвистичких знања и владања језичким вештинама, наставник правног енглеског језика због комплексности материје коју предаје, по мишљењу кандидаткиње, мора да поседује виши ниво језичке компетенције у односу на наставника општег енглеског језика. Поред тога, од овог предавача се очекују изузетна комуникативност, спремност на тимски рад, као и руководилачке способности тим пре што настава правног енглеског језика често укључује и симулације суђења и правне дебате, те је од велике важности да предавач руководи

ситуацијом на часу како она не би измакла контроли. Све ово заједно спада у домен социјалне компетенције. Педагошко и дидактичко-методичка компетенција предавача подразумева умешност предавача правног енглеског језика у одабиру наставних метода и средстава у циљу постизања што већег степена мотивације за савладавање градива на овом предмету, посебно на првој години учења где студенти још увек нису довољно упознати са правном терминологијом и материјом ни на матерњем, а камоли на енглеском језику. Када је у питању модерационо-медијацијска компетенција, она подразумева умешност предавача да наставу правног енглеског језика прилагоди студенту права и његовим тренутним компетенцијама, да организује наставни процес и прикаже стратегије учења које су се показале као најделотворније код учења енглеског језика струке. Предавач правног енглеског језика мора, по мишљењу кандидаткиње, показати позитиван став према англосаксонској култури и познавати разлике у правним системима што обухвата домен интеркултурне компетенције, веома битне за успешно савладавање правног енглеског језика. У оквиру овог поглавља, поред улоге наставника као беседника, разматра се и улога ученика у својству аудиторијума, као и концепт самог предавања, односно беседе. Кандидаткиња полази од општег становишта да је у савременом процесу едукације ученик *субјекат* наставе, као неко ко је одговоран за своје учење, који има своје урођене компетенције и потенцијал за раст и развој, али који такође може бити од велике помоћи наставнику у планирању часа, као и у унапређивању постојећих програма. У оквиру овог поглавља даје се кратак преглед и опис одређених фактора који у мањој или већој мери имају удела у успешности савладавања градива од стране ученика, а то су: индивидуални фактори учења, афективни фактори учења, фактори когнитивног језичког деловања и екстерни социјални фактори (Дурбаба, 2011). Када су у питању садржаји, као трећи елемент поменуте тријаде, они, по мишљењу кандидаткиње, представљају главну спону између наставника и ученика, као и главно средство преко којег они утичу једни на друге. Дobar професор правног енглеског језика ће пажљиво ослушкивати потребе својих студената и имати у виду њихов утисак о начину презентације поменутог садржаја. Будући да је област правног енглеског језика релативно нова, професори овог језика струке најчешће сами креирају садржаје, пишу уџбенике или преузимају текстове из различитих извора. Кандидаткиња закључује да су сва три елемента подједнако битна за успешност наставног процеса, посебно ако се дидактичко тројство – наставник, градиво (језик), ученик сагледава кроз призму традиционалног тројства у реторици – беседник, беседа, аудиторијум, која подразумева поређење традиционалних реторичких елемента са елементима савременог наставног процеса.

Седмо поглавље посвећено је емпиријском истраживању које је спроведено у виду анкете међу студентима Правних факултета Универзитета у Нишу, Крагујевцу и Београду. Резултати спроведене анкете анализирани су са квантитативног и квалитативног аспекта. На почетку овог поглавља, кандидаткиња наводи елементе спроведеног истраживања, а то су: узорак испитаника, технике, процедура и инструменти, методологија тумачења података, резултати истраживања и на самом крају, дискусија. Узорак овог истраживања чини 206 студената поменутих правних факултета, од чега је 72 студента анкетирано у Крагујевцу, 63 студента у Нишу и 71 студент у Београду. Испитаници слушају предмет Правни енглески језик на различитим годинама. У Крагујевцу и Нишу овај предмет се слуша на првој години факултета (у Крагујевцу у првом, а у Нишу у другом семестру), док на Правном факултету у Београду студенти похађају овај предмет на другој години студија (у четвртном семестру). У Нишу се Правни енглески језик као изборни предмет и као наставак курса

из прве године слуша још и у трећој и четвртој години, тако да узорак испитаника чине и студенти са треће и четврте године студија. Истраживање је спроведено у школској 2016/17 и 2017/18. години. Да би потврдила хипотезу да студенти права препознају мотивацијски капацитет и значај примене реторичких стратегија у настави правог енглеског језика, кандидаткиња истиче значај овакве врсте истраживања које у себи садржи одређене технике, процедуре и инструменте истраживачког поступка. Након поступка анкетања, спроведена је статистичка обрада, као и евалуација добијених података. Упитник је био мешовитог типа и састојао се од четрдесет питања на која су испитаници заокруживали понуђене одговоре, изражавали степен слагања са понуђеном тврдњом у анкети оцењивањем од 1-5, заокруживањем одговора „да“ или „не“ или бирањем између понуђених одговора под *a*, *b*, или *c*. Упитник је састављен тако да нису били сугерисани очекивани одговори или хипотезе. Резултати емпиријског истраживања добијени статистичком обрадом података представљени су табеларно и помоћу графикана. На самом крају овог поглавља, кандидаткиња сумира резултате истраживања који су потврдили постављену хипотезу да примена реторичких стратегија у настави правог енглеског језика значајно доприноси успешности савладавања предвиђеног градива, као и да у великој мери утиче на мотивацију за учење. Већина студената види реторику као област која је и те како примењива за њихов будући правнички позив.

У **осмом поглављу** кандидаткиња сумира резултате спроведеног истраживања и пружа одређене препоруке везано за примену одређених елемената традиционалне реторике и реторичких стратегија у настави правог енглеског језика као енглеског језика струке.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

- Vlahović, D. (2018). An Insight into Peculiarities of Legal English Metaphors. *Anali Filološkog fakulteta*, Vol. 30, No. 1. Beograd: Filološki fakultet, str. 231-248.
- Vlahović, D. (2015). Kreiranje silabusa predmeta Engleski za posebne namene. *International journal KNOWLEDGE: Scientific and Aplicative papers*, Vol.11/2. Skopje: Institute of Knowledge Management, p.187-191
- Vlahović, D. (2013). Overcoming the Challenges of Legal English Teaching. *Proceedings of the 1st International Conference on Teaching English for Specific Purposes ESP: Connect and Share*. Niš: Faculty of Electronic Engineering, University of Niš, p. 68-78.
- Vlahović, D. (2012). Communication in the Culture of the Deaf. *Zbornik Jezik, književnost, komunikacija: Jezička istraživanja*. Niš: Filozofski fakultet, str. 474-483.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Овај рад се бави имплементацијом одређених реторичких стратегија и елемената у настави правног енглеског језика као енглеског језика струке. У фокусу истраживања налази се наставник правног енглеског језика, као и његове беседничке компетенције у процесу наставе на овом предмету. У својој тези, кандидаткиња полази од претпоставке да примена традиционалних реторичких начела и стратегија унапређује квалитет наставе правног енглеског језика, као и укупне компетенције наставника и ученика, што је у даљем делу свог рада поткрепила одређеним теоријским оквиром, као и резултатима емпиријског истраживања спроведеног међу студентима државних правних факултета Универзитета у Нишу, Крагујевцу и Београду. По узору на Гарднеров (2001) друштвено-образовни модел учења страног језика, у ком се истиче да учење страног језика зависи од способности и мотивације оног ко га учи и да је један од главних мотиватора у настави управо стручан предавач, ово истраживање је имало намеру да докаже да у настави правног језика кључну улогу у успешном савладавању предмета има предавач и да се мотивација студената, између осталог, постиже и добро припремљеним излагањем, које се заснива на адекватном познавању материје, као и на добро утемељеној аргументацији. Дobar наставник би, по мишљењу кандидаткиње, требало да у свом излагању има добро утемељену аргументацију и адекватно познавање предмета (*logos*), затим личност у виду ауторитета који може успешно да изнесе све захтеве наставног процеса (*ethos*), као и страст, односно осећајност како би могла да приближи студентима и заинтересује их за градиво које предаје (*pathos*). Умешност предавача да пренесе одређени образовни садржај веома је важна и за мотивацију студената у настави, па самим тим наставник мора поседовати и одређене физичке и духовне особине. Стога, је кандидаткиња ставила посебан акценат на неке од основних реторичких компоненти, које могу бити од велике користи професору правног енглеског језика, а то су: таленат, физичке особине говорника (глас и изглед), духовне одлике (образовање, интелигенција сугестивност, темперамент, духовитост и ведрина, самоувереност, меморија). Сваку од наведених реторичких компоненти кандидаткиња је посебно описала и сместила у контекст савременог концепта јавног наступа.

У делу који се тиче структуре беседе, односно предавања из области правног енглеског језика, кандидаткиња анализира, на основу релевантне литературе, садржину и концепт предавања на овом предмету, што подразумева припрему и стил беседе, начин излагања, вокалну експресију, потом значај илустрације, гестикулацију, мимику и говор тела, где се посебно истиче важност уочавања и анализе одређених културолошких разлика у процесу наставе. За успешан јавни наступ потребна је и анализа аудиторијума, у овом случају студената, уз чију помоћ се креира адекватна форма и садржај курса који следи ниво језичке компетенције и припремљености студента за похађање овог предмета. Правни енглески језик обилује речима француског, латинског и англосаксонског порекла који карактеришу дуге и сложене реченице са мало интерпункције, који је често нејасан и изворним говорницима енглеског језика, због чега је, по мишљењу кандидаткиње, у настави од великог значаја развити висок ступањ интеракције, мотивације и континуираног рада. Кандидаткиња закључује да сигуран и сугестиван јавни наступ професора значајно доприноси мотивацији студената, као и да одабир адекватних наставних метода може допринети већем ступњу интеракције између професора и студента, којој тежи сваки предавач

страног језика. Кандидаткиња, такође, наводи и потешкоће и пружа евентуална решења у њиховом превазилажењу када су у питању неадекватни наставни материјали, недовољно познавање разлика у правним системима других земаља, недостатак одговарајућих преводних еквивалената, као и постојаност различитог нивоа знања енглеског језика.

На основу добијених резултата истраживања спроведеног у виду анкете, као и њихове детаљне анализе, уз помоћ различитих релеватних метода истраживања, дошло се до закључака који су потврдили хипотезу да примена и мотивацијски капацитет реторичких стратегија и традиционалних реторичких ресурса значајно доприносе бољем усвајању правног енглеског језика струке. Испитаници су потврдили да начин излагања предавача значајно утиче на мотивацију студената, да темперамент предавача представља битан фактор за успешност часа, као и да духовитост и ведрина предавача имају позитиван утицај на ток часа и активност студената, што све иде у корист главне хипотезе истраживања. Испитаници су се, такође, изјаснили да је образовање предавача на првом месту, али и да интонација и интезитет говора предавача утичу на успешност часа, будући да, по њиховом мишљењу, осцилације у темпу говора предавача и његова гласност додатно повећавају пажњу студената приликом излагања материје на часу. Истраживање је показало и да цезура, промишљена пауза у говору предавача, у знатној мери олакшава разумевање градива, као и да предавачев контакт очима са студентима знатно утиче на мотивацију за активно учешће у активностима на часу. Резултати су показали да студенти сматрају илустрацију кроз примере битним фактором за разумевање градива на часу, као и да употреба медија у настави знатно олакшава усвајање градива. Својим одговорима испитаници су потврдили да динамичан предавач више мотивише студенте за праћење наставе језика, да предавач који даје примере стиче већи кредибилитет код студената, као и да невербална комуникација предавача као што су: покрети гестови, кретање и мимика доприноси интересантности предавања и олакшава праћење ове веома захтевне и сложене материје. Већина испитаника се изјаснила да преферира инетрактиван вид наставе, као и да пријатна спољашњост предавача и његова духовитост такође могу допринети одржавању пажње на часу. С друге стране, већина студената је навела ситуацију у којој изузетно стручан и образован предавач није умео да им пренесе знање, чиме још једном потврђују да је начин презентовања градива веома битан за успешан исход наставе. Када је у питању предмет *Реторика*, који је на већини равних факултета изборни предмет, већина испитаника је навела да није имала прилику да га похађа, али да сматра да је ова област и те како примењива за њихову будућу правничку каријеру и судску праксу.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Својом докторском дисертацијом под насловом ПРИМЕНА РЕТОРИЧКИХ СТРАТЕГИЈА У НАСТАВИ ПРАВНОГ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА кандидаткиња Дубравка Влаховић обухватила је веома значајну и још увек недовољно истражену област примене традиционалних реторичких стратегија у настави страних језика, посебно када је реч о правном енглеском језику као енглеском језику струке. Избор научних метода прикупљања, обраде и анализе добијених података је у потпуности прилагођен

карактеру третиране проблематике у докторској дисертацији. Приликом тумачења резултата спроведених истраживања, кандидаткиња је поред доброг познавања предмета испитивања и употребе релевантне стручне литературе, показала и извештајан степен креативности у формирању својих научно заснованих ставова и аргументације.

IX ПРЕДЛОГ

На основу поднетог извештаја и оцене, Комисија са задовољством предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да се докторска дисертација под насловом *Примена реторичких стратегија у настави правног енглеског језика* прихвати, а кандидаткињи Дубравки Влаховић одобри приступ усменој одбрани рада.

У Београду, 12. јула 2019.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. др Ивана Трбојевић-Милошевић, ванредни професор

2. др Драгана Димитријевић, доцент

3. др Ана Елаковић-Ненадовић, доцент